

INSTITUTE FOR PROTECTION OF THE MONUMENTS OF
CULTURE AND MUSEUM

STRUMICA

**COLLECTION OF WORKS IN MEMORY OF
EMILIJA PETKOVSKA**

Strumica
2014

ЗАВОД ЗА ЗАШТИТА НА СПОМЕНИЦИТЕ НА
КУЛТУРАТА И МУЗЕЈ

СТРУМИЦА

**ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ ВО СПОМЕН НА
ЕМИЛИЈА ПЕТКОВСКА**

Струмица
2014

РЕДАКЦИСКИ ОДБОР
М-р ВАСИЛ ЃОРГИЕВ - ЛИКИН
Проф. д-р ПЕТАР НАМИЧЕВ
М-р ЗОРАН РУЈАК

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски",
Скопје

930.85(497.7)(082)

ЗБОРНИК на трудови во спомен на Емилија Петковска. - Струмица : НУ
Завод за заштита на спомениците на културата и Музеј - Струмица
: Protection of Culture Monuments and Museum,
2014 - 343 стр.:
илустр.; 21 см

На наспор. насл. стр.: Collection of works in memory of Emilija
Petkovska

ISBN 978-608-65524-3-5

1. Ств. насл. наспор. насл. стр.

а) Македонија - Културна историја - Зборници

COBISS.MK-ID 96566794

СОДРЖИНА

ЕМИЛИЈА ПЕТКОВСКА, СТРУМИЧКИОТ НАРОДЕН ХЕРОЈ БЛАГОЈ ЈАНКОВ-МУЧЕТО	15
ЗОРАН РУЈАК, ПРЕЛИМИНАРНИ РЕЗУЛТАТИ ОД АРХЕОЛО- ШКИТЕ ИСТРАЖУВАЊА НА ПАЛАФИТНАТА НАСЕЛБА ВО ДОЈРАНСКОТО ЕЗЕРО НА ЛОКАЛИТЕТОТ МРДАЈА ОД ПРЕОДНИОТ ПЕРИОД ПОМЕЃУ БРОНЗЕНОТО И ЖЕЛЕЗНОТО ВРЕМЕ	27
КАТЕРИНА МЛАДЕНОВСКА-РИСТОВСКА, ПОХОДОТ НА СИТАЛК ВО МАКЕДОНИЈА, РЕГИОНАЛНАТА ПОЛИТИЧКА СОСТОЈБА И ЦЕЛИТЕ НА ПОХОДОТ	41
ВАСИЛ ЃОРГИЕВ-ЛИКИН, ПРОНИКНУВАЊЕТО НА РАНО- ХРИСТИЈАНСКАТА ТРАДИЦИЈА И ЗАЖИВУВАЊЕТО НА МОНАШТВОТО ВО СТРУМИЦА И СТРУМИЧКО	73
ВАНЕ П. СЕКУЛОВ, ПРЕМИНОТ ОД ПАГАНСТВО ВО ХРИСТИ- ЈАНСТВО НА НЕКРОПОЛИТЕ НА ЦРВЕНО ПОЛЕ	95
МАЈА АНГЕЛОВСКА-ПАНОВА, ТИПИКОТ ВО ВИЗАНТИЈА: МОНАШКИ УСТАВ ИЛИ ЖИВОТЕН ПРЕДИЗВИК?	117
ИЛИЈА ВЕЛЕВ, СТРУМИЦА И СТРУМИЧКО НА ЦИВИЛИ- ЗАЦИСКОТО ПРЕМОСТУВАЊЕ МЕЃУ XI И XII ВЕК	127
БРАНКО ЃОРГИЕВ, ПРИЛОГ КОН БИБЛИОГРАФИЈАТА НА МАНАСТИРСКАТА ЦРКВА ПРЕСВЕТА БОГОРОДИЦА МИЛОСТИВА (ЕЛЕУСА) ВО с. ВЕЛЈУСА КАЈ СТРУМИЦА	133
ДУШКО ЦВЕТАНОВ, СРЕДНОВЕКОВНАТА ПАТНА МРЕЖА ВО СТРУМИЧКО (XI-XIV ВЕК)	141
АЛЕКСАНДАР АТАНАСОВСКИ, ЦРКОВНО-КАНОНСКИ ОДРЕ- ДБИ ЗА ЖЕНАТА ВО ВИЗАНТИЈА СПОРЕД СИНТАГМАТА НА МАТИЈА ВЛАСТАРА	173
ЖИВКО ВЕЛКОВСКИ, АМАМИТЕ ВО ЈУГОИСТОЧНА МАКЕДОНИЈА	189

ВАНЧО ЃОРЃИЊЕВ, БУГАРИЈА „ЗА“ ИЛИ „ПРОТИВ“ ОДЛУКАТА ЗА ВОСТАНИЕ ВО МАКЕДОНИЈА ВО 1903 ГОДИНА	221
ПЕТАР НАМИЧЕВ, ГРАДСКАТА КУЌА ВО СТРУМИЦА ОД XIX И ПРВАТА ПОЛОВИНА НА XX ВЕК	233
СЛАВИЦА ТАСЕВА, УРБАНИСТИЧКА ИСТОРИЈА НА СТРУ- МИЦА ВО ПЕРИОДОТ ОД КРАЈОТ НА XIX И ПОЧЕТОКОТ НА XX ВЕК	265
ПЕНКА МИШЕВА, ПРОЛЕТНО-ЛЕТНА ОБИКОЛКА „ЛЕТН- ИЦИ“ ВО С. СМОЛАРИ, СТРУМИЧКО	279
КОЧО УРДИН, КАКО БЕШЕ ОБНОВЕН СТРУМИЧКИОТ КАРНЕВАЛ ПО ОСЛОБОДУВАЊЕТО	297
АНА ВИТАНОВА-РИНГАЧЕВА, ФУНКЦИЈАТА НА ОБРЕДИТЕ СО МАСКИ И НИВНА МАНИФЕСТАЦИЈА ВО ТРИМЕРСКИТЕ ПРАЗНУВАЊА И КАРНЕВАЛОТ ВО СТРУМИЦА	311
НАДЕ ГЕНЕСКА-БРАЧИЌ, ВИЗУЕЛНА АНТРОПОЛОГИЈА НА ГРАДОТ „ШИРОК СОКАК“ – БИТОЛА	323
ИВАН КОТЕВ, ОДРАЗОТ НА БАЛКАНСКИТЕ ВОЈНИ И ПРВАТА СВЕТСКА ВОЈНА ВО НАРОДНАТА ПЕСНА ОД СТРУМИЧКО	335

ФУНКЦИЈАТА НА ОБРЕДИТЕ СО МАСКИ И НИВНА МАНИФЕСТАЦИЈА ВО ТРИМЕРСКИТЕ ПРАЗНУВАЊА И КАРНЕВАЛОТ ВО СТРУМИЦА

Човекот како најсовершенно суштество, интелектуално издигнато на највисоко ниво, обдарено со способноста да суди и да расудува во својот развиток поминал низ фази кога, не можејќи да објасни определени појави и случувања, бил принуден преку обредни манифестации, верувања и ритуали да ја бара нивната смисла. Неспорен е фактот дека низ историјата човекот верувал и се надевал дека со правилна и соодветна изведба на обреди, верувања, религиозни оправдани и неоправдани активности ќе си обезбеди, за себе и за своето потомство, корист и ќе го добие местото што го заслужува. Сите негови активности биле насочени кон зачувување на здравјето и долговечноста, успешен лов и рожба за стоката, дожд во време на суша, пренесување на душите на починатите во рајот, потребата да се сфати промената на годишните времиња, лекување на болни и сл.

Погледнато од денешен аспект основните човекови потреби ја промениле само формата, но содржински останале исти. Современиот човек, воден од своите природни нагони опстанува како резултат на задоволување на елементарните потреби. Затоа Фрејзер во една пригода ќе рече дека нашите сличности со примитивниот човек се помногубројни од нашите разлики. Древните цивилизации, во зависност од тоа до кој степен на зрелост стигнале, изградиле свој автохтон систем на обредни активности. Преку реализацијата на таквите активности се стремеле да ги скротат силите во кои верувале дека постојат и кон кои чувствувале истовремено страв и почит. Таквите активности ќе ја доживеат својата материјализација во обредните комплекси кои на различни стадиуми во развојот на човекот биле различно толкувани и изведувани, но нивната функција останала непроменета. „Функцијата на обредниот комплекс е елемент кој има силно влијание во општествениот живот на човекот и интересот за негово одржување е суштински бидејќи на тој начин се одржува структуралниот континуитет на заедницата.“¹ Всушност, обредите т.е. ритуалите (термините *обред* и *ритуал* се синоними, во македонската етнологија се користат и двата, иако се преферира *обред*

¹Редклиф-Браун, А.Р. Структура и функција на примитивното општество. Скопје, Сигмапрес, 2001, стр.201

заради словенекниот корен на зборот, за разлика од *ritual* кој има старогрчка односно латинска етимологија *ritus* = церемонија, употреба, обичај) како нераскинлив дел од древните цивилизации и култури, биле строго почитувани и биле елемент кој го одржувал континуитетот на опстојување на една заедница. „Обредот ја претставува првата социјална активност на човекот“² – подвлекува Нина Анастасова-Шкрињариќ. Според неа многу поправилно е обредот да се определи како однесување, а не како активност бидејќи под „обредното однесување се подразбираат обрасци на симболичко однесување, утврдени со традицијата.“³ Во обид да се даде најточна дефиниција за обредот, Мирча Елијаде тврди дека обредите се засновани на верувањето дека по пат на обредното дејство светот се враќа назад во мигот на создавањето. Во тие моменти на враќање на почетоците според Елијаде, архаичниот човек е еден вид пасивен имитатор на првобитните чинови на божествените суштества кои се случиле во времето на почетоците. Таквото имитирање создало вредносен систем на кој се засновала стабилноста на една првобитна општествена заедница. Ако се одржува една заедница преку процесите на општествениот живот кои подразбираат интеракција меѓу припадниците на таа заедница, тогаш е јасно дека тие процеси се одвиваат благодарение на добро поставеното милје на функционирање на општествената структура.

Современата наука со сиот свој расположлив систем успеала на одговори на многу прашања и недвосмислено тврди дека древниот човек во различни стадиуми од својот развој имал различни перцепции за себе и за околината околу себе. Погледнато од денешен аспект можеби ќе кажеме дека не бил на висок степен од својот развој, но оставината, која подразбира верувања, ритуали, обреди, претстави, зашеметува со својата колоритност, динамичност и автентичност. Во основата на сите елементарни обиди на човекот да се спознае себеси и своето место во заедницата е неговата нераскинлива, папочна поврзаност со природата која била негова хранителка и духовно и материјално. „Природата, како што тврди Воин Матиќ, е доказ дека постои некаква индивидуална волја, промисленост или општ закон кој смислено и целисходно ги ускладува сите појави и се грижи за иднината на светот.“⁴ Човекот се плашел од неа, од злите сили кои ги поседува таа, но истовремено негувал чувство на стравопочит кон мајката хранителка и како резултат на таа интеракција тој почнува да гради свој т.н. *одбранбен механизам за самозащита*. Истиот теоретичар, потенцирајќи ја познатата теорија на Франкфорт дека „за примитивниот човек природата не е безлично *тоа*,

² Анастасова, Шкрињариќ Нина, Митски координати, Скопје, Македонска реч, 2008, стр.46

³ Ibid, str.47

⁴ Matic, Vojin. Zaboravljena božanstva, Beograd, Prosveta, 1972, стр. 35.

туку живо и индивидуално *ми*"⁵, тврди дека пред силите на природата човекот се чувствува нинштожен, на моменти горд, на моменти скромн и престашен од нејзината непредвидливост. Сиот свој расположлив систем на вредности и верувања тој го вградува во темелите на заштита на заедницата во која опстојува.

За да ги скротн демоните човекот станува дел од ритуални и обредни церемонии, најчесто изведувани во име на божествата, *с#* со цел да бидат милостиви кон него и кон целата заедница. „Ритуалите се дефинираат како претстави кои се повторуваат и кои често подразбираат церемонијални активности кои вклучуваат симболи, дејства и повторување.... тие се видливи изрази и надворешни претстави на интерно доживеаните вредности, верувања и ставови.“⁶ Ритуалот како манифестација на духовната човекова страна претставувал мост за посредство со нематеријалните вредности, преку него човекот доживувал момент на себереализација. Преку учеството во ритуалниот момент човекот покажувал припадност кон заедницата, но и желба да помогне таа да опстане.

Емил Диркем во своето познато дело „Елементарни облици на религискиот живот“ посочува дека дури и најварварските и најнеобични обреди се одраз на некоја човекова потреба, било таа да е индивидуална или да е во корист на заедницата. Диркем конкретно ги проучува облиците на религискиот живот и религијата како општествена карактеристика. Според него религиските појави сосема природно може да се сместат во две основни категории: верувања и обреди. Тој во своите истражувања повлекува паралели меѓу религиските облици и обредите па истакнува дека религиските претстави се колективни претстави кои ја одразуваат колективната стварност, додека пак обредот е начин на постапување кој се раѓа само во рамките на една група со цел да предизвика или да поддржи извесна ментална состојба на истата таа група. Всушност, ритуалите се врзувачко средство кое ги зајакнува врските меѓу единките во едно традиционално општество, кое се потпира на еден веќе изграден систем од вредности.

Со текот на времето обредите почнуваат да ја губат својата елементарна функција и доаѓаат до моментот кога „бидуваат испразнети од митолошката содржина и се сведуваат на обичаи кои и понатаму се практикуваат без свест за нивното првобитно значење.“⁷ Во современата практика човекот практикува обичаи кои всушност претставуваат реликт од некогашен обреден комплекс. Често се случува извесни дејства кои

⁵Ibid, str.35

⁶Симс, Марта, Стивенс, Мартин, Жив фолклор, вовед во проучувањето на луѓето и нивните традиции, Скопје, Академски печат, 2010, стр.98-99.

⁷Анастасова, Шкрињарик Нина, Митски координати, Скопје, Македонска реч, 2008, стр.47.

се изведуваат во форма на обичај да бидат окарактеризирани како такви без да се знае нивната генеза, а се практикуваат од страв да не се случи нешто кобно ако не се повтори дејството. Пример за обредно однесување во локални рамки, кое со текот на времето и развојот на општеството се трансформирал во обичајна практика е маскирањето во рамките на тримереките и карневалските денови во Струмица.

Сведоштвата за обредно маскирање се поврзани со името на богот Дионис и ритуалите проследени со музика и игра посветени токму на овој Бог. Инаку етимологијата на зборот маска според М. Будимир се поврзува со старониндскиот *pratikân* (лице, маска), додека пак А. Фол смета дека зборот маска доаѓа од италискиот корен *'maska'*, *'mask'* во значење *'црн, мрачен'*, а грчкиот *prósôpon* го толкува како *лице, слика, образ*“ на човек, за во V век пред н.е. истиот да го има значењето на *'преграда'* која ја скрива вистината или реалноста.⁸ Соња Зоговиќ во трудот посветен на маските во културните игри посочува дека „покрај играта проследена со рецитирање и пење проследено со музичка придружба на аулус, тимпан, китара и кротали која се манифестирала со екстатичен занес, се одликувале и со маскирања и преправања, трансформирајќи ги протагонистите во тоа што во стварноста не биле.“⁹ Според истиот автор улогата на маските и маскирањето е поврзана со процесот на иницијација. Имено, во рамките на обредните игри Титаните ги премачкувале своите лица со гипс бидејќи симболиката на белата боја е поврзана со смртта, откако ќе престанат сите животни процеси на организмот, лицето станува бело. Според Зоговиќ, за повторното раѓање треба прво да се умре, односно да се помине иницијацијата.

Погледнато од денешен аспект, а имајќи ги предвид сите поранешни истражувања и податоци поврзани со оваа тематика, се доаѓа до заклучокот дека календарот на периодичната застапеност на обредите со маски може да се следи од Коледе (Бадник), за време на некрстените денови, особено спроти Василица, на Водици, во деновите непосредно пред големите велигденски пости (Поклади) и за време на првите три дена на велигденските пости (Тримери), на Благовести (Лазари), на Велигден (вториот и третиот ден и на првата среда по Велигден), на Ѓурѓовден и на Спасовден, а во многу случаи на свадба, во понеделник и на сунет. Љупчо С. Ристески заклучува дека обредите со маски во нашата традиционална култура најинтензивно се организираат во периодот на зимскиот обреден циклус, во периодот на премин од старата во новата година. Највисок интензитет доживуваат во текот на дванаесетте денови по Божиќ т.н. Некрстени денови, Лунки води или Леунски води.

⁸Цитирано според Зоговиќ, Соња. Маските во културните игри, Зборник на трудови од меѓународниот симпозиум „Обичај со маски“, Вевчани, Струга, 1996, стр.193.
⁹Ibid, str.190.

Терминот „некрстени денови“ Фанија Попова го објаснува како „броен израз на сакралното време и се поврзани со цикличното надминување на хаосот во новоорганизиранот космос... Суштината на значењето на дванаесетте дена пред сè произлегува од производот на три и четири кој ја апсорбира космичката структура како целина, или ја подразбира htonско-деструктивната страна.“¹⁰ Периодот кога во природата владеат зли сили, човекот повикувајќи се на обредниот концепт се обидува да ја врати нарушената хармонија која има потреба повторно да биде воспоставена. Токму таа е причината поради која обредите со маски се организирале во периодот кога во природата се случуваат големи промени и видливи природни појави (зимско сонце, наголемување на денот, а намалување на ноќта, ослабување на мракот и студенилото и слично).

И локалниот момент игра важна улога во определувањето на точниот датум на нивното организирање и одржување. Според Ристески, локалните варијанти на обредните игри подразбираат и нивно различно именување, па најчесто се среќаваат како василичари, бабари, џамалари, мечкари, сирмари... Пример за вакво обредно маскирање во Струмица и Струмичко е празникот Василица кога се изведуваат ритуални игри на маскирани учесници наречени џамалци и аџибабалари. Џамалциите се маскираат со овчарски кепиња од козина, ги полнат со слама за да изгледаат погрбави, на лицата ставаат бели крпи извезени со црвени рабови околу очите и устата, на појасот и околу вратот низа од свонци и во рацете носат рачици од рало. Од друга страна пак аџибабаларите, облечени во стари парталави алишта, имаат закачено опашка од вол или друго животно, носат бастуни и одејќи стенкаат како старци. Ваквиот опис на обредно маскирање забележан од етнологот Илија Сувариев укажува на паганскиот карактер на игрите и нивната единствена цел, уништување на злите сили и обезбедување квалитетен и убав живот.

Во трудот „Регулативните функции на обредите со маски во традицијата на Македонците“ Ристески посебно се осврнува на елементите кои на обредот му даваат обележје на специфичност, а тоа се: обредното време и простор, маските, учесниците и обредните реквизити. Како најважни определувачки елементи на обредот, авторот ги апострофира **обредното време и простор** преку што ја подвлекува „нераскинливата врска што ја забележала заедницата меѓу цикличните биднувања во природата и активностите на луѓето, ставајќи ги притоа во еден важен обреден циклус кој на некој начин го врзува кружниот прстен на непрекинатото циркулирање на нештата.“¹¹

Обредното маскирање најчесто започнувало покрај огнот кој се палел сред село и на некој начин претставувал жариште, место од каде

¹⁰ Попова, Фанија. Зборот – збор отвараат, студии за македонскиот фолклор. Скопје, Евро Култ, 2002, стр.207-208

треба да се тргне. Огнот како симбол е доста застапен во народната традиција, со неговата сила може да истера болести, да ги заштити луѓето од разни несреќи, му се придаваат дури и натприродни својства. Токму затоа во македонската народна традиција се зачувани обичаи на палење обредни огнови во кои народот сè уште верува.

Маската што ја носи учесникот на себе претставува еден вид средство, реквизит неопходен за пренесување во светот на вонземското, светото и божественото. Древниот човек ја перципирал маската како средство со кое ќе постави граница меѓу неговото вистинско јас и светот на демоните во кој верувал. Според Илија Сувариев „маската била еден вид оружје против сите оние природни сили за коишто не можеле да најдат објаснување, но истовремено таа била и еден начин, односно средство за зголемување на веселбата при сите нивни ритуали.“¹² Таквите ритуали кои се изведувале најчесто на преминот меѓу зимскиот и летниот период во годината се поврзуваат со желбата на човекот за прогонување на лошите демонски сили и обезбедување плодност, здравје и берикет.

Проучувајќи го овој проблем Христо Вакарелски ќе констатира дека игрите што ги изведуваат маскирани мажи, а се нарекуваат кукери, бабургери, ешкинари, старци, дервиши, дедиси, џамалари можат да се подведат под заедничкиот термин 'миметски' и според него се поврзани со плодородието и благосостојбата на семејството. Поврзувајќи го маскирањето со драмата и театарот тој ќе констатира дека „народот создал големо разнообразие од човечки и животински маски, во кои се појавува како голем уметник доловувајќи го преку маските и костимите она што е најкарактеристично во изразот и во движењето на имитираните или исмевани луѓе од животната и од општествената средина.“¹³

Обредниот комплекс кој во својата срцевина го има маскирањето е широка тема за расправа и може да биде анализирана од повеќе аспекти. Досега наведовме повеќе гледишта на проблемот кој од различни теоретичари различно е толкуван, но суштината останува иста. Функцијата на обредите со маски е во директна корелација со основните потреби на човекот, обезбедување поквалитетен живот, особено истакнување на желбата за плодна и берикетна година, како за семејството така и за природата. Принципот на плодноста во своите истражувања го потенцира и Анета Светиева која на обредите со маски гледа од аспект на еротскиот набој кој се чувствува при изведувањето

¹¹Ристески, С. Љупчо. Регулативните функции на обредите со маски во традицијата на Македонците. Зборник на трудови од меѓународниот симпозиум „Обичаи со маски“, Вевчани, Струга, 1996, стр.46

¹²Сувариев, Илија. Обичаи со маски застапени во зимскиот календар на народни празници со осврт на струмичкиот карневал и неговото потекло. Зборник на трудови од меѓународниот симпозиум Обичаи со маски, Вевчани, Струга, 1996, стр.177

¹³Кузманова, Петровска Катерина. Истражувања на народната драма во Македонија – историска перспектива, Институт за фолклор „Марко Цепенков“, Скопје, стр.113.

на ритуалот. Најдобар показател за тоа е мотивот „карикирана свадба“ каде главните улоги им се дадени на зетот и невестата, бабата и дедото. Целта на ваквото маскирање е „создавање дополнителна енергија каде можеме да следиме наизменични енергетски импулси на релација (+/-), (ерос/танатос), (смрт/живот)“.¹⁴ Токму поради таа енергија се чувствува нагласената сексуалност во обредот со маски при што според Светиева се рушат некои општествени табуа, како што се грдото, безобразното и насилното. Ослободувањето на таквата насобрана негативна енергија се постигнува со френетично смеање кое претставува одбрана од смртта и стравот и сè што било незамисливо и недозволено во секојдневната практика сега станува легално и може да се консумира во неограничени количини.

Момент кој претставува реликт, или остаток од некогашните пагански обредни церемонии, а зачуван до денеска во форма на обичај е карневалот во Струмица. Христо Крстевски истакинува дека токму карневалите се „онаа црвена нишка што нè поврзува со култовите од паганските времиња, со старите антички Дионизии“¹⁵ и токму струмичкиот карневал, кој се одржува на прагот од предвелигденските пости на Тримери, претставува реликт од едно паганско време. Според овој истражувач се работи за остаток од типична пролетна дионизија, односно **антестерија** и со сите свои особености и посебности струмичкиот карневал е изразено градска дионизија

Кога зборуваме за генезата на струмичкиот карневал треба да нагласиме дека науката располага со многу оскудни факти за неговото потекло и опстојување низ вековите наназад. Претпоставката дека струмичкиот карневал потекнува уште од далечните пагански времиња, останува претпоставка бидејќи пишувани документи за тоа не се пронајдени досега. Важна особина која укажува на фактот дека овој карневал е скапоцен остаток од древните цивилизациски придобивки на наше тло според Крстевски е „фактот дека многу белези на маските, носиите и предметите кои останале во употреба (облеки од кожа, рогови од разни животни, бик, прч, овен), како и алузијата на многуте сакатници со патерици што се појавуваат на самиот карневал (истерување на злите духови, желбата за здравје, плодност итн.), би можеле да се земат како еден укажателен и мошне веројатен податок и симбол за древноста и старината во овој карневал.“¹⁶

Етимологијата на зборот карневал според проучувачите на оваа проблематика доаѓа од римското **carne** (месо) и **vali** (збогум), односно

¹⁴Светиева, Анета. Еротски елементи во обредите со маски кај Македонците, Зборник на трудови од меѓународниот симпозиум Обичаи со маски, Вевчани, Струга, 1996, стр.8.

¹⁵Крстевски, Христо. Карневалите во Македонија, Проект Растко Македонија, 2007-12-31.

¹⁶Исто со фуснота 13.

преведено збогум месо што претставува директна асоцијација на почеток на постот, во овој случај почеток на Велигденскиот пост. Струмичкиот карневал секоја година, традиционално се одржува во рамки на тримерските празнувања, односно на почетокот на големиот Велигденски пост. Почетокот на постот, односно првите три дена се наречени тримерски денови и тие секогаш започнуваат во недела на Прочка и траат до среда. Навистина е невообичаено тоа што карневалот и Тримерите се поклопуваат како функционално се разликуваат. Нивното совпаѓање оди по линијата на темпоралноста, а суштински се различни, Тримерите се христијански обичај, а карневалот претставува реликт од паганско време. Според едно народно предание Тримерите датираат уше од времето кога владееле Евреите кои не можеле да ги гледаат христијаните како слепо ги следат црковните обреди и традиции. Поради тоа намислиле да им ја осквернават верата со тоа што кога христијаните запостувале за Велигден, Евреите кои во тоа време се занимавале со пекарство, да им го замесат лебот со крв за да им го осквернават постот. Кога дознале за ова христијаните не купиле од лебот, не само тој ден туку и деновите што следувале потоа. Три дена верните христијани јаделе само варено жито, а Евреите го фрлиле сиот замесен леб за трите дена. Во чест на силната истрајност во христијанската вера и до денешни дни останал тримерскиот обичај.

Инаку генезата на зборот *тримери* води потекло од грчките зборови „*трис мерес*“, што во превод значи три дена, а се однесува на тридневниот пост. Христо Крстевски, иако само хипотетички, не ја исклучува можноста за корелација на симболот на триглавата ламја и Тримери. Според него заедничко на сите може да се бара и да се истражува во носиите, во маските, во црвената боја која насекаде доминира. Тој потсетува на мистот, посветеникот од Трескејата, кој преку космичките начела, врзувајќи го црвениот колан, ја изговара својата таинствена заклетва.

Мешањето на паганското и христијанското во карневалските и тримерските свечености во Струмица е една од најзначајните карактеристики на обредните церемонии зачувани во овој крај. Во тој контекст Христо Крстевски ќе подвлече дека дуалноста на сакралното и паганското во случајот на струмичкиот тримерски карневал, со присуството на моќниот еротски наплив во песните и другиот обреден материјал, јасно зборува во полза на фактот дека тоа е еден од најстарите карневали во Македонија. Во однос на ова прашање Воин Матиќ ќе истакне дека карневали има речиси во сите европски земји. „Она старо, локално-народно, претхристијанско предание се вмешало во тој популарен празник, кој молчешкум ги обединил соодветните пагански

празници и од нив создало некој вид примирје и компромис помеѓу паганизмот и христијанството“. ¹⁷ Таквото примирје трае и опстојува сè до денешни дни, наоко формата на обредното маскирање е значително променета. Современите толкувања и актуализации на маскирањето ќе бидат тема на некое наше наредно истражување.

¹⁷Matić, Vojin. Zaboravljena božanstva, Beograd, Prosveta, 1972, str. 160.

ЗАВОД ЗА ЗАШТИТА НА СПОМЕНИЦИТЕ НА КУЛТУРАТА И
МУЗЕЈ – СТРУМИЦА

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ ВО СПОМЕН НА
ЕМИЛИЈА ПЕТКОВСКА

За издавачот
м-р Васил Ѓоргиев-Лиќин
директор на Заводот за заштита на спомениците на културата и Музеј
- Струмица

Лектор
проф. д-р Снежана Веновска-Антевска

Компјутерска обработка
Никола Новески

Печат
БМ – АБА доо, Струмица

Тираж
300 примероци

Печатењето на *Зборникот на трудови во спомен на Емилија Петковска*
е помогнато од Министерството за култура на Република Македонија

Министерство за култура